

Pluralizm modeli relacji Kościoła i państwa. Państwa świeckie

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook 1](#)
- [Audiobook 2](#)
- [Audiobook 3](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Leon XIII, *Immortale Dei*, 1885 r., dostępny w internecie: opoka.org.pl [dostęp 14.05.2021 r.].

Pluralizm modeli relacji Kościoła i państwa. Państwa świeckie

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Materiał jest częścią serii „Inne spojrzenie”.

((Leon XIII

Immortale Dei

Więc Bóg rozdzielił rządy nad rodem ludzkim pomiędzy dwie władze - duchowną i świecką: pierwsza przełożoną nad sprawami boskimi, druga nad ludzkimi. Każda z nich jest w swoim obrębie najwyższa: każda ma pewne granice nieprzebyte, a zakresłone istotą rzeczy i właściwymi każdej przyczynami. Tak koło niejako zostało opisane, w którym każda władza wykonywa właściwą sobie działalność na mocy prawa wyłącznie sobie przynależnego.

Źródło: Leon XIII, *Immortale Dei*, 1885 r., dostępny w internecie: opoka.org.pl [dostęp 14.05.2021 r.].

Modeli relacji państwo – Kościół jest współcześnie wiele. W tym materiale zapoznasz się z wariantami państwa świeckiego. Zastanów się, na ile słowa Leona XIII odzwierciedlają ideę takiego państwa.

Twoje cele

- Omówisz cechy modelu państwa świeckiego.

- Przeanalizujesz różne formy relacji państwo – Kościół w modelu państwa świeckiego.
- Ocenisz, która z tych form jest najmniej antagonizująca.

Dla zainteresowanych

Zarys relacji państwo – Kościół. Wprowadzenie

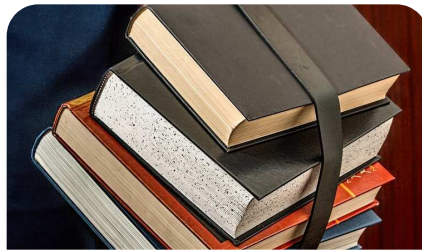
Zarys relacji państwo – Kościół. Rywalizacja między władzą świecką a kościelną

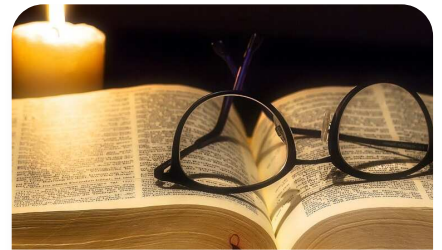
Zarys relacji państwo – Kościół. Jurysdykcjonalizm

Pluralizm modeli relacji Kościoła i państwa. Państwa wyznaniowe

Modele relacji państwo – kościoły i związki wyznaniowe

Kościół katolicki w Polsce. Konkordat

Kościoły i związki wyznaniowe w Polsce

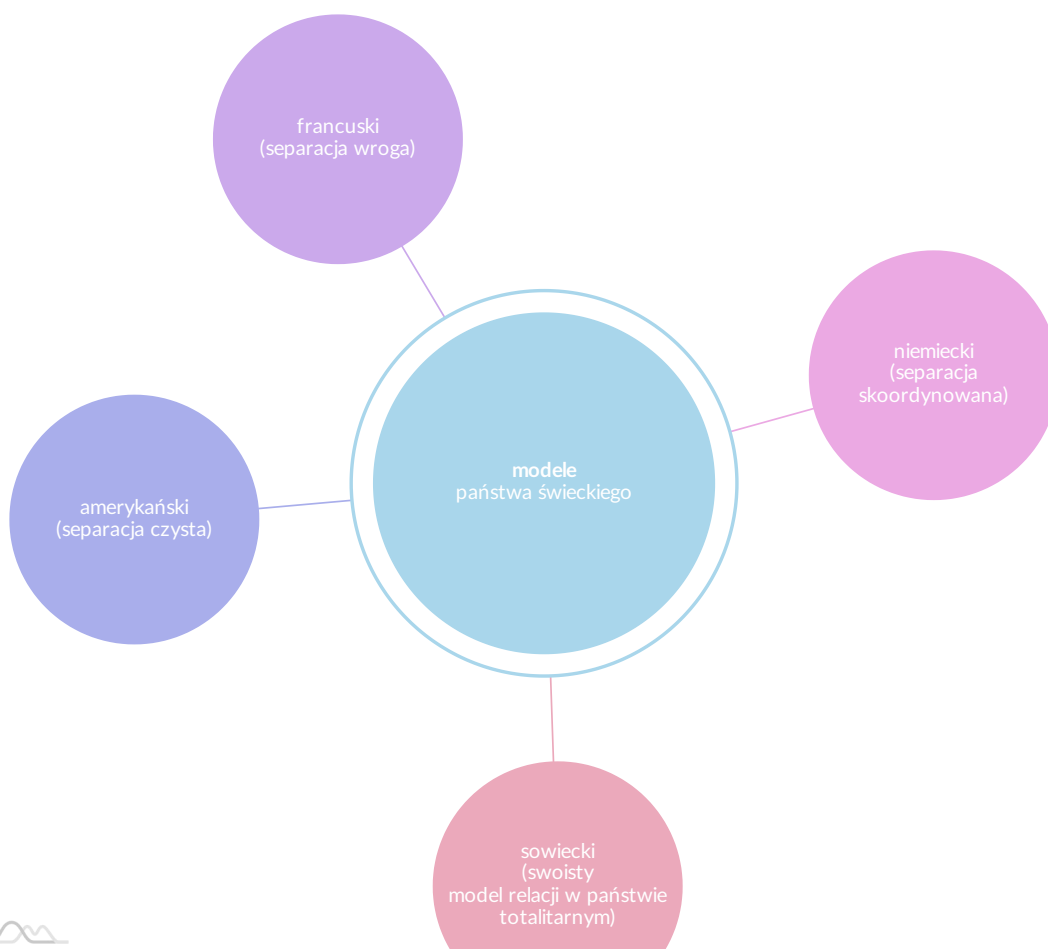
Finansowanie Kościołów i innych związków wyznaniowych w czasach III Rzeczypospolitej

Przeczytaj

Współczesność przyniosła znaczne zróżnicowanie modeli relacji państwo – Kościół. Rozwój nowych idei filozoficznych, społecznych i politycznych zainspirował przemiany w organizacji państw. Powstała różnorodność ustrojowa sprzyjała budowaniu swoistości stosunków między władzą świecką a kościelną. Wielkie znaczenie miał również proces rozszerzania się chrześcijaństwa na inne, dotąd nieznane mu terytoria, gdzie napotymano na całkowicie odmienne tradycje kulturowe, sposoby porozumiewania się czy układy społeczne. Doprowadziło to do zjawiska pluralizmu w tej materii. Zwykle, klasyfikując ową różnorodność, bierze się pod uwagę kryterium ideowego i strukturalnego powiązania obu instytucji, wyróżniając w ten sposób dwie kategorie: państwa świeckie i [państwa wyznaniowe](#).

Państwa świeckie

Cechą zasadniczą [państwa świeckiego](#) jest brak tzw. religii oficjalnej. Mamy do czynienia również z systemem rozdziału Kościoła od państwa. Rzeczywistość jednak ukształtowała kilka modeli tego typu [państwa](#).

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Model niemiecki – separacja skoordynowana

Niemcy jako zarzewie reformacji, przeżywszy wiele lat wojen religijnych, po 1555 r. ustabilizowały na wiele wieków relacje państwa i Kościoła. Zaprowadzony wówczas jurysdykcjonalizm poddany został rewizji dopiero po I wojnie światowej. Na genezę tego zjawiska składa się wiele czynników, wśród których warto wymienić: rozwój ideologii liberalnej, upadek ustroju monarchicznego i wprowadzenie republiki, a także nowe idee eklezjalne w Kościołach protestanckich, np. synodalność.

Podstawą nowego ustroju była Konstytucja Republiki Weimarskiej z 1919 r., do której nawiązała Republika Federalna Niemiec w Ustawie zasadniczej z 1949 r., podtrzymując moc postanowień w sprawach wyznaniowych. Przede wszystkim nastąpiła likwidacja tzw. oficjalnych wyznań; słynna teza „*cuius regio eius religio*” odeszła do lamusa. Oznaczało to wprowadzenie rozdziału państwa i Kościoła. Każdy obywatel państwa niemieckiego w wymiarze indywidualnym otrzymał gwarancję wolności religijnej. Kościoły natomiast, co, jak się podkreśla, stanowi o oryginalności tego systemu, zostały uznane za korporacje prawa publicznego. Dotyczy to wszystkich kościołów i wspólnot światopoglądowych. Mimo tego

nie stanowią one części struktury państwa, mają zupełną autonomię. Cały system opiera się na trzech podstawowych zasadach: **neutralności, tolerancji i równości**.

Państwo świeckie nie zabrania wolności religijnej, choć może ją ograniczać.

Źródło: Tima Miroshnichenko, domena publiczna.

Pierwsza z nich wyraża się we wspomnianej wyżej zasadzie braku oficjalnego Kościoła. Państwo nie może zatem stosować żadnych preferencji w stosunku do jakiegokolwiek religii, nie może uważać danych poglądów czy ideologii za prawdziwą. W Niemczech instytucje ideologiczne są traktowane na równi z religijnymi, bez względu na to, czy odnoszą się do Boga czy nie. Z drugiej strony instytucje religijne muszą być traktowane nie gorzej niż organizacje społeczne, co zapobiega faworyzowaniu ateizmu. Neutralność zatem w modelu niemieckim to przede wszystkim nieingerowanie.

Tolerancja ma wymiar pozytywny, przez co rozumie się tworzenie przestrzeni dla potrzeb religijnych społeczeństwa, nie tylko bycie bezstronnym.

Równość odnosi się do równego traktowania wszystkich wspólnot wyznaniowych, jednak konstytucyjne zróżnicowanie ich statusu prawnego oznacza, iż równość dotyczy się podmiotów zaliczanych do tej samej kategorii.

Statusy Kościołów są szczegółowo określone przez ustawy poszczególnych landów. Za podmiot prawa publicznego uznawane są te, które złożą odpowiedni wniosek w danym landzie i spełnią określone kryteria dotyczące np. liczby członków. Innym zaś przysługuje status podmiotów cywilnoprawnych, zwykle bliźniaczy do stowarzyszeń prywatnych.

Cechą charakterystyczną systemu niemieckiego było zawieranie umów przez RFN i poszczególne landy nie tylko ze Stolicą Apostolską, ale także z władzami innych wspólnot religijnych. Przykładowo Bawaria na początku 1924 r. zawarła układ z Watykanem, a w kilka miesięcy później układ z Kościołami protestanckimi. Mamy tu zatem do czynienia nie tylko z poszanowaniem wolności religijnej w wymiarze indywidualnym, ale również z uznaniem równości Kościołów jako stowarzyszeń o charakterze publicznoprawnym. Dlatego też w literaturze zwykle nazywa się taką formę relacji **separacją skoordynowaną**.

Publiczne noszenie odzieży czy symboli religijnych w państwach świeckich może być regulowane przez prawo państwowe.

Źródło: Mikhail Nilov, domena publiczna.

W szkołach publicznych w Niemczech odbywa się nauka religii. Wyjątkiem są szkoły bezwyznaniowe. Jest ona prowadzona zgodnie z wytycznymi konkretnych związków wyznaniowych oraz z zachowaniem prawa nadzoru państwowego. Do 14 roku życia dziecka o uczestnictwie w zajęciach decydują rodzice, po osiągnięciu wieku 14 lat dziecko samo podejmuje decyzję w tej sprawie. Katecheza jest w szkołach publicznych zaliczana do standardowych przedmiotów, a treść wyznaczana jest przez dany związek wyznaniowy. Szkoła ma obowiązek uruchomienia odpowiednich zajęć, gdy zbierze się wystarczająca liczba chętnych – minimum od sześciu do ośmiu osób.

Słownik

państwo świeckie

państwo laickie; państwo będące przeciwieństwem państwa wyznaniowego, państwo awyznaniowe; świeckość (laickość) państwa jest konsekwencją rozdziału religii i państwa

państwo wyznaniowe

władze państwowe identyfikują się z określoną religią, uznaną za oficjalne wyznanie państwowe, a normy religijne mają istotny wpływ na treść stanowionego prawa państwowego, które jednak nie musi być z nimi tożsame

wolność religijna

wolność przyjmowania, wyznawania oraz uzewnętrzniania prywatnie lub publicznie religii, którą dana osoba przyjęła

Audiobook 1

Polecenie 1

Zapoznając się z audiobookiem, zastanów się nad myślą filozoficzną, która sprzyjała wprowadzeniu tego modelu.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P1FB4VqTe>

Model francuski – separacja wroga

Kształt francuskiemu systemowi relacji państwo–Kościół nadała Wielka Rewolucja Francuska i z pewnymi zmianami przetrwał on do czasów współczesnych. Podstawą przyjętych rozwiązań była ideologia liberalna oparta na racjonalistycznej filozofii oświecenia. Przejawiała się w postulatach wolnościowych: myśli, sumienia, słowa, prasy oraz religii i kultu. W świetle koncepcji liberalnych państwo przyjmowało postawę obrońcy tych zasad. Drugim ważnym fundamentem nowego systemu była walka z absolutyzmem. W związku z tym Kościół katolicki, który funkcjonował przez wieki w ścisłym sojuszu z monarchią, został zaliczony do grona przeciwników zmian. Połączenie tych dwóch prądów przyniosło w konsekwencji żądanie rozdziału państwa od Kościoła, a samo państwo miało stać na straży wolności jednostki, chroniąc ją przed uciskiem ze strony Kościoła.

Wprowadzanie tych zasad w życie początkowo przybrało dość łagodną postać. Deklaracja praw człowieka i obywatela z 26 sierpnia 1789 roku zawierała gwarancje wolności sumienia i wolności religijnej, dzięki czemu każdy obywatel państwa francuskiego był chroniony przed prześladowaniem z powodu wyznawanej religii. Zrezygnowano również z uzależnienia obsadzania stanowisk publicznych od wyznania kandydatów. Jednak dalsze kroki skierowano już przeciwko samej instytucji kościelnej. Dekretem z 2 listopada 1789 roku znacjonalizowano własność duchowieństwa, a koszty utrzymania duchownych oraz regulację bieżących zobowiązań Kościoła przejęło państwo. W 1790 roku władze jednostronnym aktem uregulowały status prawny duchowieństwa i organizację praktykowania wiary katolickiej – została ona podporządkowana państwu i była traktowana jako usługa publiczna. W efekcie tych działań nastąpiło całkowite uzależnienie Kościoła od państwa.

Konflikt z papieżem, które nie chciało zaakceptować tych zmian, doprowadził do kolejnych działań mających na celu nie tylko usunięcie Kościoła z przestrzeni

publicznej, ale także dechrystianizację państwa francuskiego. Zwieńczeniem tej polityki był dekret o rozdziale Kościoła od państwa wydany 21 lutego 1795 roku. Pojawiła się w nim deklaracja całkowitej neutralności państwa wobec religii. Sfera publiczna miała być wolna od jakichkolwiek symboli religijnych.

Era Napoleona Bonapartego przyniosła istotne zmiany w relacji państwo–Kościół. Przede wszystkim w 1801 roku wynegocjowano konkordat. Był to jednak jednostronny akt nigdy nieuznany przez Stolicę Apostolską, który pozwalał władzom na sprawowanie kontroli nad duchownymi i życiem religijnym. W efekcie istniały cztery oficjalne religie: katolicyzm, Kościół reformowany, Kościół augsburski i judaizm.

System ten, uzupełniony dodatkowo przez akty określające prawną pozycję duchowieństwa i wyznaczające im uposażenie, funkcjonował przez cały XIX wiek. Pacyfikacja religijna dokonana przez Napoleona doprowadziła do zerwania przez Kościół katolicki we Francji ze starym ustrojem monarchicznym i akceptację republiki wraz z jej zasadami ustrojowymi i wolnościami.

W XIX wieku we Francji ścierały się dwa główne prądy myślowe. Jeden reprezentowali zwolennicy tradycyjnego porządku, czyli absolutystycznego systemu społeczno-politycznego, i ci uważani byli za sojuszników Kościoła. Z drugiej strony istniała silna grupa, która odwoływała się do zdobyczy okresu rewolucyjnego.

Na początku XX wieku walkę z Kościołem podjęła francuska lewica. Konfrontacja ta doprowadziła w 1904 roku do zerwania stosunków dyplomatycznych ze Stolicą Apostolską, a 9 grudnia 1905 roku ustanowiono ustrój rozdziału państwa i Kościoła, burząc funkcjonujący nieco ponad wiek system. Wprowadzona wówczas ustawa stwierdzała, że Republika nie uznaje żadnego kultu. Pozbawiła tym samym religię katolicką miana oficjalnej, ponieważ zlikwidowano kategorię kościołów uznanych. Kościoły przestały być instytucjami publicznymi, stając się częścią sektora prywatnego. Jedyną legalną formą działalności Kościoła stały się prywatne stowarzyszenia kultu, które dodatkowo kontrolowane były przez władze państwowe. Przywrócono rewolucyjną zasadę wolności sumienia i wyznania. Kościół został również pozbawiony osobowości prawnej. Państwo wycofało się ze sfery uposażeniowej instytucji kościelnych.

Choć ustawa z 1905 roku obowiązuje we Francji do dziś, to z biegiem czasu nastąpiło jej złagodzenie. W 1924 roku zawarto konkordat, a papież Pius XI wyraził zgodę na rejestrację stowarzyszeń z zastrzeżeniem poddania ich zwierzchniej władzy biskupa. W 1929 roku diecezje uzyskały prawo rozporządzania dobrami materialnymi. Jednak mimo zapisów francuskiej konstytucji z 1958 roku ustanawiających zasadę neutralności

państwa uważa się, że status prawny Kościoła nadal ma charakter prekaryjny, czyli uzależniony od jednostronnych decyzji władzy świeckiej, która w każdej chwili może go zmienić.

Współcześnie pozostaje w mocy wprowadzony ustawą z 1905 roku generalny zakaz nauczania religii w szkołach publicznych. Jednak na wyraźne życzenie rodziców możliwe jest prowadzenie religii w budynku szkolnym. Jest to forma pozalekcyjna i dotyczy dzieci w wieku od sześciu do trzynastu lat. W praktyce jednak na poziomie podstawowym uczniowie nie mają zajęć w środy, która jest przewidziana na lekcje religii organizowane poza szkołą. W szkołach poziomu podstawowego i średniego obowiązuje również zakaz noszenia znaków i symboli religijnych.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Wymień czynniki, które sprzyjały ukształtowaniu się tego modelu we Francji.

Ćwiczenie 2

Poszukaj informacji na temat współczesnych relacji państwo – Kościół we Francji. Oceń je ze swojego punktu widzenia.

Audiobook 2

Polecenie 1

Zapoznając się z audiobookiem zwróć uwagę na problemy sprzyjające powstaniu tego modelu.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P1FB4VqTe>

Model amerykański – separacja czysta

Geneza amerykańskiego rozdziału Kościoła od państwa tkwi w specyfice kulturowej i politycznej tego terytorium. Ludność napływająca do Ameryki charakteryzowała się dużym zróżnicowaniem religijnym, etnicznym i kulturowym. Konieczność zapobieżenia konfliktom na tle religijnym sprzyjała budowie systemu bazującego na poszanowaniu prawa do własnego wyznania. Nie bez znaczenia była również chęć wyraźnego odróżnienia się od Europy i zerwania z dominującą tam formą państwa wyznaniowego.

Nie od razu jednak zerwano z tradycją europejską. Pierwsze kolonie amerykańskie były w zasadzie państwami wyznaniowymi, w których panującym wyznaniem stawało się to praktykowane w danym miejscu przez większość kolonistów. Były to z reguły grupy protestanckie, w dużej przewadze anglikańskie, charakteryzujące się niechęcią wobec katolików. Jednak bardzo szybko, bo już w XVII wieku, pojawiły się próby odchodzenia od formuły państwa wyznaniowego. Za kolebkę amerykańskiej wolności religijnej uważa się kolonię Rhode Island, gdzie w 1636 roku pastor Roger Williams doprowadził do rozdziału władzy kościelnej i świeckiej. Idea ta szybko znalazła zwolenników w innych koloniach. W 1776 roku uchwalona została Deklaracja praw Wirginii, która stała się wzorcem dla późniejszych aktów regulujących stosunki między religią a państwem.

Podstawą relacji państwo–Kościół stały się dwa akty: Konstytucja Stanów Zjednoczonych z 1787 roku oraz Pierwsza poprawka do Konstytucji z 21 września 1789 roku. W konstytucji amerykańskiej nie znajdziemy wielu uregulowań wyznaniowych. W zasadzie jedynie w artykule 6 paragraf 3 pojawia się zapis gwarantujący dostęp do stanowisk publicznych bez względu na wyznanie. Okazało się jednak, że ta ogólna gwarancja nie była wystarczająca dla eliminacji przypadków dyskryminacji z powodów religijnych. Wobec tego wprowadzono do konstytucji poprawkę, która odbierała władzom kompetencje ustanawiania jakiegokolwiek wyznania religią oficjalną oraz zakazywała ograniczania praktyk religijnych.

Z czasem problematyczna okazała się moc obowiązywania Pierwszej poprawki, a konkretnie to, czy podlegały jej jedynie władze federalne, czy też władze wszystkich stanów. Sprawa ta została uregulowana dopiero w 1868 roku – XIV poprawka do konstytucji rozciągnęła gwarancje wolnościowe na całe Stany Zjednoczone. W rezultacie władze amerykańskie zostały pozbawione możliwości ingerencji w sprawy wewnętrzkościelne. Nie mogą również tworzyć jakichkolwiek bytów o charakterze religijnym. Tworzenie kościołów należy do wyznawców.

Rzeczywistość pokazuje jednak, że korporacje kościelne cieszą się pewnymi przywilejami, na przykład natury podatkowej. Chociaż władze nie mają możliwości nakładania podatków na jakiekolwiek kościoły, nie mogą również wspierać ich finansowo, to wyrokiem Sądu Najwyższego z 1970 roku uznano za możliwe zwalnianie nieruchomości organizacji kościelnych z opodatkowania. Podstawą do tego było stwierdzenie o nieprowadzeniu przez nie działalności zarobkowej oraz wywieranie korzystnego wpływu na życie społeczne.

Mimo ożywionej dyskusji wokół wprowadzenia nauczania religii w szkołach, utrzymano w tej kwestii rygor wynikający z Pierwszej poprawki. Małym ustępstwem jest natomiast prawo do zakładania przez studentów i uczniów państwowych szkół średnich stowarzyszeń o charakterze religijnym i możliwość organizowania spotkań w pomieszczeniach szkolnych, nadane na mocy wyroków Sądu Najwyższego z 1981 i 1990 roku.

Istnieje też – i nie jest uznawana za sprzeczną z konstytucją – instytucja kapelana. Osoby takie są zatrudniane na koszt państwa w wojsku, policji, więzieniach, w Białym Domu, Kongresie, legislaturach stanowych, domach opieki i szpitalach państwowych. Podobnie jest z formułą przysięgi „Tak mi dopomóż Bóg”, wypowiedzaną przy okazji obejmowania urzędów i funkcji publicznych oraz przy składaniu zeznań sądowych, a także z praktyką odmawiania modlitw przez kapelanów na posiedzeniu Kongresu.

Powyższe przypadki wskazują, że chociaż rozdział instytucji państwowej i kościelnej został przeprowadzony, to świeckość państwa nie jest całkowicie neutralna. Uważa się, że państwo amerykańskie nie może przyjmować całkowicie neutralnej postawy, ponieważ musi preferować wartości, które są nadrzędne dla całego społeczeństwa.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Wymień czynniki, które sprzyjały wykształceniu się tego modelu w Stanach Zjednoczonych.

Ćwiczenie 2

Zajmij stanowisko: czy w stosunkach państwo – Kościół w Polsce są widoczne cechy amerykańskiego modelu czystej separacji? Swoje zdanie uzasadnij minimum dwoma argumentami.

Audiobook 3

Polecenie 1

Zapoznając się z audiobookiem zwróć uwagę na to, do czego dążyła władza w ZSRS.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P1FB4VqTe>

Model sowiecki – formuła państwa totalitarnego

Przewrót bolszewicki zamykający epokę carską w Rosji stał się również początkiem nowej ery stosunków państwo–Kościół. Era ta została zapoczątkowana 23 stycznia 1918 roku dekretem Komisarzy Ludowych o oddzieleniu Kościoła od państwa oraz szkoły od Kościoła. Zasady te stały się podstawą zarówno kolejnych ustaw określających sytuację prawną Kościoła w poszczególnych republikach, jak i konstytucji ZSRS z 1935 roku.

Dekret Komisarzy Ludowych zrównywał wspólnoty religijne z innymi stowarzyszeniami prywatnymi, likwidując wszelkie przywileje i wsparcie, jakie otrzymywały od władz państwowych i instytucji lokalnych. Pozbawiono je prawa posiadania majątku oraz osobowości prawnej. Dokonano sekularyzacji dóbr instytucji religijnych. W kolejnych aktach ustawodawczych w miejsce „stowarzyszenia kościelnego” wprowadzono określenie „grupa wierzących”, którą stanowiło co najmniej 20 osób. Po uzyskaniu wpisu do rejestru miała prawo uzyskać odpowiedni budynek i majątek niezbędny do sprawowania kultu. Jednak jej działalność podlegała kontroli wyspecjalizowanego aparatu państwa.

Choć zasady dekretu Komisarzy Ludowych z 1918 roku wydawały się zapożyczone z ideologii liberalnej, to już ich interpretacja różniła się od rozwiązań przyjmowanych w państwach o ustroju demokratycznym. Odmienność ta polegała po pierwsze na kontynuacji tradycji cesaropapizmu bizantyjsko-carskiego, a po drugie na monizmie ideologicznym i politycznym.

Ideologiczna hegemonia marksizmu-leninizmu nieakceptująca żadnej konkurencji skazywała religię na obumarcie. Jej miejsce miał zająć światopogląd ateistyczny. W tej perspektywie wolność sumienia miała polegać nie na prawie wyboru religii, ale na konieczności jej odrzucenia i zastąpienia ideologią ateistyczną. Jak twierdził Lenin, materializm dialektyczny jest „nieustannie ateistyczny, ostatecznie wrogi każdej religii”. W konstytucji ZSRS wierzącym zapewniano wolność kultu, a ateistom wolność

propagandy ateistycznej. Walka z religią była prowadzona wszelkimi możliwymi metodami i środkami. Dlatego też, jak wskazują niektórzy badacze, ZSRS nie było państwem świeckim, ale formą państwa wyznaniowego, w którym miejsce religii zajęła ideologia ateistyczna.

Supremacja partii komunistycznej nad całym życiem społeczeństwa w relacji państwo-Kościół uwidoczniła się przez limitowanie obszaru wolności poszczególnych grup religijnych. Uzależnione to było głównie od stopnia uległości wobec władz partyjno-państwowych. Niektóre Kościoły cieszyły się pewnym zakresem wolności, na przykład Cerkiew prawosławna, natomiast Kościół rzymskokatolicki należał do związków prześladowanych. W jeszcze gorszej sytuacji znalazł się Kościół greckokatolicki, któremu odebrano prawo funkcjonowania i ogłoszono likwidację unii. Polityka państwa sowieckiego wobec religii odznaczała się wysokim stopniem ingerencji w działalność Kościołów. Wszelkie jej przejawy były drobiazgowo kontrolowane – o wiele bardziej niż w okresie carskim.

W myśl zasad zapoczątkowanych w 1918 roku wprowadzono całkowicie świeckie nauczanie. Zabroniono również organizowania innych form wychowania religijnego dzieci i młodzieży do lat 18. Laicyzacja szkolnictwa oznaczała w efekcie jego ateizację.

Zmiany, jakie nastąpiły w Rosji po upadku ZSRS, wprowadziły odmienny system. Ustawa z 1990 roku o wolności sumienia i związków religijnych oraz Konstytucja Federacji Rosyjskiej z 1993 roku przyniosły gwarancje wolności wyznania w wymiarze indywidualnym oraz nowe zasady relacji instytucjonalnych wzorowane na europejskich państwach świeckich. Utrzymując zasadę rozdziału państwa i Kościoła, nadano jej całkowicie inny sens, czyli brak religii oficjalnej. Przywrócono osobowość prawną związków religijnych, prawo posiadania majątku, zezwolono na prowadzenie działalności społecznej i charytatywnej, publikację i rozpowszechnianie literatury religijnej, uczestniczenie w życiu publicznym.

Przywrócenie znaczenia Kościoła prawosławnego oraz zmiany polityczne w postaci silnych ruchów konserwatywno-narodowych doprowadziły w 1997 roku do uchwalenia nowej ustawy wyznaniowej. Przy zachowaniu zasadniczej równości wyznań, wprowadziła ona ich hierarchizację. Na pierwszym miejscu postawiony został Kościół prawosławny, na drugim natomiast inne wyznania chrześcijańskie, a także buddyzm, islam i judaizm. W ten sposób wyraźnie faworyzowane prawosławie uzyskało charakter religii narodowej. Innym wyznaniom, określanym mianem zagranicznych, w tym Kościołowi katolickiemu, stawia się ograniczenia.

W Rosji postulat powrotu lekcji religii do szkół nie zyskał uznania, jednak w porównaniu z czasami ZSRS nastąpiła istotna zmiana – zezwolono bowiem na nauczanie religii przy kościołach.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Wymień czynniki, które wpłynęły na wykształcenie się tego modelu w Związku Sowieckim.

Ćwiczenie 2

Zajmij stanowisko: która z przedstawionych w tej lekcji formuł państwa świeckiego jest najmniej antagonistyczna? Swoje zdanie uzasadnij minimum dwoma argumentami.

Dla nauczyciela

Autor: Paulina Wierzbńska

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie, Historia i teraźniejszość

Temat: Pluralizm modeli relacji Kościoła i państwa. Państwa świeckie

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

VII. Współczesne stosunki międzynarodowe.

Uczeń:

2) wykazuje złożoność i wielopłaszczyznowość współczesnych stosunków międzynarodowych oraz współzależność państw w środowisku międzynarodowym.

Zakres rozszerzony

IX. Sprawowanie władzy w Rzeczypospolitej Polskiej.

Uczeń:

15) przedstawia modele relacji państwo – Kościół i stosunki Rzeczypospolitej Polskiej z Kościołem katolickim (na podstawie przepisów konkordatu) oraz wybranym związkiem wyznaniowym (na podstawie ustawy).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- omawia cechy modelu państwa świeckiego;
- analizuje różne formy relacji państwo–Kościół w modelu państwa świeckiego;

- ocenia, która z tych form jest najmniej antagonizująca.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- lekcja odwrócona.

Metody i techniki nauczania:

- burza mózgów;
- dyskusja;
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- odwrócona klasa.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Podział na cztery grupy. Każda z nich przygotowuje szczegółową charakterystykę modelu religijnego w danym kraju: Niemczech, Francji, USA i Rosji. Uczniowie mogą korzystać z treści zawartych w e-materiale, w tym z audiobooków, a także z innych dostępnych źródeł.

Faza wstępna:

1. Dyskusja wprowadzająca na temat tego, jakie wyróżniamy modele relacji państwa z Kościołem.
2. Chętne lub wybrane osoby wskazują, który model im najbardziej odpowiada. Uzasadniają swoje zdanie.
3. Przedstawienie tematu „Pluralizm modeli relacji Kościoła i państwa. Państwa świeckie” i celów zajęć.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie w grupach planują swoje wystąpienie.
2. Przedstawienie uczniowskich prezentacji. Pozostali uczniowie mogą zadawać prelegentom pytania, prosić o wyjaśnienia etc.
3. Dyskusja na temat tego, które modele odpowiadają uczniom, a które nie. Uzasadniają swoje zdanie.
4. Nauczyciel przygotowuje moduł głosowania i prosi, by wszyscy uczniowie zadeklarowali, w państwie z jakim modelem relacji państwo–Kościół chcieliby mieszkać.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania uczniowie wykonują ćwiczenia wskazane przez nauczyciela.

Praca domowa:

1. Napisz krótką notatkę, uwzględniając w niej najistotniejsze informacje dotyczące zagadnień poruszanych na zajęciach.
2. Przygotuj kilka pytań dotyczących poruszanych na zajęciach zagadnień, których możesz się spodziewać na kartkówce.

Materiały pomocnicze:

- A. Antoszewski, R. Herbut, *Leksykon politologii*, Wrocław 2002.
- Sławomir Sowiński, *Modele stosunków państwo–Kościół w Unii Europejskiej*, „Studia Europejskie”, 2008, nr 3, s. 39–52.
- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, *Relacje państwa z Kościołami*, gov.pl.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać audiobooki do przygotowania quizu na temat modeli relacji państwo–Kościół.